

Nr 390.

Av herrar **Björkman** och **Nordenson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av införseln av vissa varor, m. m.

I proposition nr 360 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att anvisa ett reservationsanslag av 25 milj. kronor för subventionering av införseln av vissa varor. Propositionen bygger på en framställning från priskontrollnämnden om att såsom ett led i en utvidgad priskontroll införa subventioner å viktigare importråvaror. De varor, som därvid främst skulle ifrågakomma, äro bomull och läder. Världsmarknadspriserna å dessa varor ha undergått en sådan stegring, att, därest denna skulle tillåtas att slå igenom på den svenska marknaden, förelåge uppenbar risk för att detta skulle kunna resultera i ett genombrytande av det s. k. indextaket. Av hänsyn till de allvarliga konsekvenser för en fortsatt inflatorisk utveckling, som detta skulle medföra, har man låtit betänkligheterna mot en importsubventionering vika och framlagt föreliggande förslag.

För skyddet av den svenska prisnivån från utifrån kommande fluktuationer ha tidigare olika åtgärder vidtagits. I början av kriget infördes bl. a. en viss temporär importsubventionering av kol och koks för att dämpa den utländska prisstegringens återverkan inom landet. Under kriget ha i stor utsträckning tillgripits clearingförfaranden inom olika importområden. Efter kriget ha för att begränsa återverkningarna av den internationella prisstegringen de svenska växelkurserna å utländska valutor i juli innevarande år sänkts ca 14 procent. Alla dessa åtgärder ha ingått såsom ett led i de av statsmakterna antagna penningpolitiska programmen, senast 1944 års. Däri utsades (proposition nr 252) att en stabilisering av penningvärdet borde eftersträvas inom de gränser, som betingades av fluktuationerna i varuförsörjningen, och i enlighet därmed att *en förbättring i försörjningen efter kriget borde föranleda en motsvarande förbättring av penningvärdet. Penninginkomsterna borde i regel varken höjas eller sänkas. Vid tillämpningen av detta prissänkingsprogram borde bl. a. iakttagas, att en så fullständig återgång av den under kriget inträdda prisstegringen som möjligt vore önskvärd.* Bankoutskottet underströk i sitt utlåtande föredragande departementschefens uttalande, att *varje ytterligare höjning av prisnivån såvitt möjligt borde förhindras med stöd av en restriktiv pris- och lönepolitik, samt tillade, att det ömsesidiga samband, som vore rådande mellan pris- och lönepolitiken, därvid icke nog kraftigt kunde understrykas. Vikten av återhållsamhet i fråga om det allmännas utgiftspolitik under övergångsperioden efter kriget*

betonades även. Rationaliseringar och andra kostnadsreduktioner inom produktionen borde i regel komma *samtliga* inkomstagare till godo genom sänkning av priserna. Därigenom ville man förhindra en lönekonkurrens mellan olika grupper, som med nödvändighet måste resultera i att svagare organiserade inkomstagargrupper skulle bli eftersatta och som även skulle utgöra ett incitament till en inflatorisk utveckling. Genom att låta den förbättrade varuförsörjningen taga sig uttryck i sänkta priser i stället för höjda inkomster inom berörda produktionsgrenar skulle samtliga befolkningsgrupper bli delaktiga i förbättringen.

Detta förtjänstfulla penningpolitiska program, vars innebörd var att förkrigstidens reallön skulle återvinnas, representerade ett fullföljande av 1930-talets penningpolitiska normer och stod i god överensstämmelse med de officiella utfästelser, som gjordes från auktoritativt håll i samband med kampanjerna för försvarslånen. Allmänheten bibringades den föreställningen, att i dessa lån nedlagda sparmedels penningvärde skulle garanteras. Att detta utgjorde en väsentlig förutsättning för framgången med dessa lån torde utan vidare stå klart.

I dagens läge kan man med skäl fråga sig, hur 1944 års penningpolitiska program fullföljts. Det synes, som om ingen av de ovannämnda väsentliga punkterna lagts till grund för den för utvecklingen närmast ansvariga finansledningens handlande. Det bakomliggande psykologiska värde, som låg i detta program, synes även helt ha gått till spillo. Allmänheten har numera uppgivit sin tidigare förväntning om en mera generell prissänkning. Det mesta man vågar hoppas på är en stabilisering av den nuvarande prisnivån, men denna förhoppning har på senaste tid blandats med en alltmera allmän fruktan för en fortsatt inflation. Även nationalekonomernas ändrade inställning är betecknande för läget. Frågan är icke längre, hur stor prissänkning, som kan förväntas, utan i stället om man över huvud skall kunna förhindra en fortsatt prisstegring och inflation. Man söker lugna allmänheten med en försäkran, att inflation ej behöver inträffa, så länge den årliga ökningen i arbetslönerna håller sig inom ramen för produktivitetstegringen. En dylik utveckling skulle gå stick i stäv med det av 1944 års riksdag antagna penningpolitiska programmet även med hänsyn till dess inkomstfördelningspolitiska sida.

Det är mot denna bakgrund, som frågan om importsubventionering måste ses. Redan tidigare ha vissa resultat av den bristande fullföljden av 1944 års program varit synliga. Frågan om omsättningsskattens snara avveckling har kommit upp. Kaffeskatten föreslås sänkt. Därest syftet med dessa förslag endast varit att lätta beskattningen och nedskära »onödiga» statsinkomster, hade dessa förslag ej här behövt tagas upp till granskning, men detta synes ej vara fallet. Dessa skatters inverkan på levnadskostnadsindex

torde i stället ha utgjort den bakomliggande grunden för förslagen. Därest 1944 års penningpolitiska program fullföljts, skulle nu ingen fara ha förelagat för ett genombrytande av indextaket och dessa skattespörsmål sålunda icke behövt komma upp ur nyssnämnda aspekt. För att skydda penningvärdet från de ytterligare konsekvenser, som skulle kunna bli ett resultat av den bristande fullföljden av det penningpolitiska efterkrigsprogrammet, känner sig regeringen nu föranlåten att bl. a. framlägga förslag om importsubventionering. Som socialstyrelsens levnadskostnadsindex nu ligger vid 243 med 1914 som bas och detta under närmaste tiden på grund av förändringar i bl. a. jordbrukspriser och skatteposten kan förväntas stiga till omedelbar närhet av indextaket, skulle den nu aktuella prisstegringen på bomull och läder, vilken kan beräknas innebära en indexhöjning av cirka 1,5 enheter, kunna medföra en utlösning av nu latent inflatoriska krafter.

Frågan om importsubventionering måste därför ses i det stora sammanhanget. Lika litet som borttagande av omsättningsskatten och sänkning av kaffeskatten kan en subventionering av varuinförseln sägas utgöra ett led i ett på förhand fixerat penningpolitiskt program. Dessa åtgärder ha i stället sken av en, i brist på strategi, taktiskt uppehållande krigföring inom vissa för tillfället aktuella områden. Utan en koordinerad strategi måste dessa åtgärder eller förslag framstå såsom utslag av ekonomisk »strutspolitik», vilken i längden icke kan rädda penningvärdet. Sedan 1944 års program sålunda ej längre är aktuellt, gäller det därför för riksdagen, som är medansvarig för den penningpolitiska utvecklingen, att taga initiativet till ett nytt sådant program, som bättre än 1944 års överensstämmor med det faktiska ekonomiska läget. Detta synes lämpligen kunna ske genom att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förevarande proposition och samtidigt anhåller om snabbt förslag till nytt program, avsett att ersätta det numera på grund av utvecklingen föråldrade 1944 års och anpassat efter det nuvarande ekonomiska läget, vilket icke förutsetts av sagda års riksdag.

Även i sig synes förslaget om importsubventionering medföra sådana betänkligheter av ytterst allvarlig natur, att redan därmed skäl för ett avslag torde föreligga. Samtliga remissinstanser ha anfört en ingående kritik mot principen om importsubventionering, även om desamma med hänsyn till de allvarliga konsekvenserna för penningvärdet känt sig nödsakade att avstå från att draga ut slutsatserna av sina kritiska resonemang och avstyrka förslaget, vilket varit den logiska följden. Förslaget har i stället så gott som genomgående accepterats såsom ett tillfälligt, nödvändigt ont. Även Kungl. Maj:t har understrukt, att subventioneringen bör tillämpas restriktivt främst beträffande sådana importerade råvaror, vilkas priser utöva ett väsentligt inflytande på den allmänna prisnivån inom landet, och endast där sannolika skäl föreligga för antagandet, att prisstegringen är av övergående natur.

Till grund för förslaget ligger sålunda även en framtidsbedömning av den sannolika prisutvecklingen på världsmarknaden, att ifrågavarande priser skola falla. Huruvida denna bedömning har skäl för sig kan dock ifrågasättas.

I propositionen framskymtar möjligheten av en subventionering också av andra varor än de nu aktuella. Ett bifall till förevarande proposition skulle innebära ett steg in på en mycket vansklig väg. Det finnes all anledning att förmoda, att sedan väl en gång de av alla erkända principiella betänkligheterna mot en subventionering fått vika, samma skäl för en sådan kunna förebringas även beträffande andra varor och på andra områden. Dylika åtgärder äro ju i en svår situation den enklaste utvägen, även om de äro av tillfällig art. Ett exempel kan mana till efterföljd och därigenom kan det stora problemet, skyddandet av valutan på lång sikt, lätt undanskymmas. Kostnaderna för subventionering kunna komma att stiga i nu ej avsedd omfattning, men penningvärdet kan ej bevaras endast genom att det svenska folkhushållet subventionerar sig självt. Subventionering av vissa importvaror som en isolerad åtgärd kan komma att avtrubba intresset för andra nödvändiga och på längre sikt effektivare åtgärder till skydd för penningvärdet.

Enda möjligheten att effektivt möta den nu aktuella faran måste vara, icke att vidtaga tillfälliga åtgärder för att sänka priserna och höja lönerna, utan att få fram en bättre överensstämmelse mellan den samlade tillgången och efterfrågan på olika förnödenheter och tjänster på grundval av ett nytt penningpolitiskt program, som är anpassat efter dagens utgångspunkter, och genom att detta program också konsekvent lägges till grundval för den statliga finanspolitiken. Vad vi i dag sakna är just ett aktuellt sådant program. I varje fall måste med hänsyn till det nuvarande läget hävdas att en omprövning av 1944 års program är nödvändig för att anpassa detta efter den sedan dess inträffade inhemska och internationella prisutvecklingen. De inflationsdrivande krafterna ha utom i lönerörelserna även tagit sig uttryck i stegrade virkespriser och jordbrukets på grund av dess kostnadsökningar skärpta kompensationskrav, liksom i den fortgående dolda prisstegringen samt uppdelningen av såväl varu- som arbetsmarknaden i en legitim och en med en viss karaktär av svart börs. För exportkrediter och investeringar ha framkommit nya krav med befarad inflationsdrivande verkan. Det har från auktoritativt nationalekonomiskt håll även gjorts gällande, att våra ekonomiska resurser äro överdisponerade. Vi sakna i dag en fri räntemarknad och därmed den mätare på relationen mellan kapitalbildning och kapitaldisposition, som är räntans normala funktion. Möjligheterna att effektivisera priskontrollens ekonomiska verksamhet utan skada för produktionen torde i det närmaste vara uttömda. Konsumtionsutgifterna drivas i höjden genom en fortsatt inkomststegring hos allmänheten och utgiftsökning i det allmännas verksamhet. Sparvolymen synes stagnerad och

närmast tendera att minska såsom en följd av allmänhetens bristande förtroende för den ansvariga finansledningens penningpolitik.

En nödvändig förutsättning för en reell penningpolitik måste således i dagens läge vara en ingående undersökning av hela detta frågekomplex och ett därpå byggt, nytt penningpolitiskt program. I detta syfte anse vi, att riksdagen bör avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition. En subventionering av importen innebär så betydande risker och olägenheter, att något sådant ej bör vidtagas utan att ytterst tvingande skäl därför föreligga. Endast som ett led i en genomtänkt och över hela linjen verkande politik med syfte att hindra en inflatorisk utveckling skulle förslaget kunna accepteras.

Därför föreslås,

att riksdagen under beaktande av vad ovan anförts måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 360.

Stockholm den 19 nov. 1946.

Gust. Björkman.

Harald Nordenson.